

BOLDOG-BERNÁD ISTVÁN

Egy íróbarátság dokumentumai

Szenvey József levelei Kisfaludy Károlynak (1825–1828)

Kisfaludy Károly 1820-as évek elején megalapított *Aurorája* a tudatos és erőskezű szerkesztői munkának köszönhetően igen hamar az irodalmárok új nemzedékének platformjává vált. A Kisfaludy almanachjában felbukkanó fiatal írótehetségek közé tartozott a pozsonyi születésű Szenvey József is, aki huszonhárom éves korában *Az Est* című versével debütált 1824-ben (ekkor még „Szendey.” név alatt).¹ Az irodalomtörténészek azonban alig szenteltek figyelmet munkásságának. Horváth János például Kisfaludy Károly íróbarátainak tárgyalásakor a „kisebbrendű munkatársak” között tárgyalta, ahol német származásának megállapításán és egy bekezdésnyi ismertetésen kívül nem fordított rá több figyelmet.² Ám ha megvizsgáljuk az *Aurora* Kisfaludy életében és szerkesztése alatt megjelent darabjait, láthatóvá válik, hogy Kisfaludy Károly után Szenvey József írta a legtöbb művet az almanachba.³ Úgy vélem, pusztán ezek a számok önmagukban indokoltá teszik, hogy több figyelmet fordítsunk erre az alig emlegetett alkotóra, aki még Kisfaludy halálát követően is tevékeny tagja maradt az Aurora-körnek, s míg az almanach fennállt, rendszeresen publikált benne: mindösszesen negyvennyolc fordítása és saját munkája jelent meg itt.

Az Aurora-kör tagjai a személyes kapcsolattartást részesítették előnyben, rendre összegyűltek például Kisfaludy Károly lakásán,⁴ ahogy Bártfay László irodalmi szalon-

* A szerző az ELTE Magyar és európai felvilágosodás doktori program doktorjelöltje. – Hálás köszönettel tartozom Szilágyi Mártonnak, témavezetőmnek, aki mindig remek tanácsokkal segítette a munkám, így ennek a dolgozatnak a létrejöttét is.

1 KISFALUDY Károly, kiad., *Aurora: Hazai Almanach* (Pest: Királyi Magyar Universitász, 1824), 292; ez oly makacsul rögzült, hogy a *Hazai 's Külföldi Tudósítások* 1826. évi méltatásában is Szendey néven szerepelt, noha az *Aurora*-ban ekkor már egyértelműen Szenveyként jelent meg. Lásd: *Hazai 's Külföldi Tudósítások* 20, 27. sz. (1825): 213.

2 HORVÁTH János, „Kisfaludy Károly és íróbarátai”, in HORVÁTH János, *Irodalomtörténeti munkái*, szerk. KOROMPAY H. János és KOROMPAY Klára, 4 köt. Osiris Klasszikusok, 4:771–833 (Budapest: Osiris Kiadó, 2007), 4:790; 793–794.

3 Az 1822–1831. évfolyamokban Kisfaludy Károlynak 68, Szenvey Józsefnek pedig 36 műve jelent meg, a harmadik a sorban Vörösmarty Mihály 33 munkával. Az adatokat az egyszerűség kedvéért Fenyő István *Aurora*-könyvének összesítései alapján számítottam ki. Lásd: FENYŐ István, *Az Aurora: Egy irodalmi zsebkönyv életrajza*, Irodalomtörténeti füzetek 4 (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1955), 125–135.

4 Nemcsak a fiatal írók, de még Széchenyi István is megfordult Kisfaludy Károlynál: „Lehet, hogy mikorra visszajössz Széchenyit nem találod itt, mert éppen tegnap hallottam tőle Károlynál, hogy az idén Angliába megy [...]” Lásd: Bajza József Toldy Ferencnek, Pest, 1830. január 20., in BAJZA József és TOLDY Ferenc, *Levelezése*, kiad. OLTVÁNYI Ambrus, A magyar irodalomtörténetírás forrásai 9 (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1969), 488.

ná váló otthonában is.⁵ A személyes találkozások mellett az épp megjelenni nem tudó, vagy Pesttől távol élő literátorokkal is kapcsolatot tartottak, így számottevő levelezés is maradt ránk tőlük, mely hiányosságai ellenére bepillantást enged Kisfaludy Károly körének diskurzusaiba. Szenvey József négy, Kisfaludy Károlynak írt levele e fontos kor-dokumentumok közé tartozik. Tanulmányomban a levelek és más egykorú források segítségével rekonstruálom Szenvey kötődését az Aurora-körhöz és Kisfaludy Károlyhoz, jelentőségét a korszak literátorai között, a függelékben pedig közlöm a PIM kéziratárá-ban fellelhető, Kisfaludy Károlynak írt leveleit.

Kapcsolatfelvétel

Toldy Ferenc és Bajza József levelezésében Szenvey neve már 1823 novemberében említésre került Bajza kritikus mondatában, melyben az 1824. évi *Aurora* kevésbé sikerült darabjainak szerzőit vette számba: „Az olly írók, mint: *Szatthmáry, Szendey*, [!] leginkább *Edvi, Német, T. Nagy A.* és *Bárány* is darabossága miatt, nem méltók, írói tekintetben, hogy nevök nyomtatva áll.⁶ Ez az adat megcáfolja (legalábbis ami az időpontot illeti) Toldy Ferenc azon megállapítását, mely szerint 1824-ben Sággy Ferenc – az egyetemi nyomda gondnoka, akihez „valamely rejtélyes viszony” kötötte Szenveyt – mutatta be őt Kisfaludy Károlynak.⁷ Toldy talán azért keverhette össze az évszámokat, mert bár Szenvey az 1824. évi *Aurora*-ban tűnt fel, az almanach azon számát már az előző év végén kinyomtatták, így jó eséllyel már 1823 nyarán vagy még korábban találkoznia kellett Kisfaludyval ahhoz, hogy a verse bekerülhessen a kötetbe. Akár az is elképzelhető, hogy egy számunkra nem ismert levélben kereste fel először Kisfaludyt, nem pedig személyesen. Talán Toldy valóban csak 1824-ben találkozott Szenveyvel – ahogy visszaemlékezésében áll –, 1824-ben két kötetnyi művét látta, s mindezek mellett a drámáit, melyeket Kisfaludy drámai sikereinek hatására írt.⁸ Persze itt is pontatlanságba ütközünk, hiszen Toldy már egy 1823. december 21-én kelt levelében megírta Bajzának, hogy Sággy megmutatta neki Szenvey munkáit, „ki Csokonait és Ányost és minden m[agyar]. Poétákat felül halad”⁹ legalábbis Sággy szerint. Bajza válaszlevelében nem kis iróniával jegyezte meg Toldynak: „Vigyázz hogy *Szenvey* igen el ne bájoljon annyi kellemeivel, melyekkel felülmúlja költőinket.”¹⁰

Szenvey Józsefnek tehát 1823-ra több kész műve volt. Hosszú évek óta érdeklődött az irodalom iránt, erről árulkodik az OSZK Kézirattárában található kis, nyomtatott szá-

5 „Sok jó, kedves, szíves órát töltöttek csekély hajlékomban Kisfaludy Károly és Helmecczy, Walther László, Klauzal és Nagy Károly; Vörösmarty, Stettner, Bajza, Schedel, a' bold[ogult]. Tittel Pál és mások; és a' kiket legelőbb kellett volna említenem: Kazinczy Ferencz, Szemere és Kölcsey.” Lásd: BARTFAY László, *Naplói*, kiad. KALLA Zsuzsa (Budapest: Ráció Kiadó, 2010), 28.

6 Bajza József Toldy Ferencnek, Pozsony, 1823. november 27., in BAJZA és TOLDY, *Levelezése...*, 64.

7 TOLDY Ferenc, *Magyar költők élete*, 2 köt. (Pest: Ráth Mór, 1871), 2:226–228.

8 Uo., 227.

9 Toldy Ferenc Bajza Józsefnek, Pest, 1823. december 21., in BAJZA és TOLDY, *Levelezése...*, 75.

10 Bajza József Toldy Ferencnek, Pozsony, 1823. december 24. in uo., 79.

mozással ellátott (60 lap), igényes kialakítású füzet, amely Leiden József, azaz Szenvey műveinek tisztázatait tartalmazza, Friedrich August Clemens Werthes 1790-ben megjelent Zrínyi-drámájának 1814-es fordítását, illetőleg A' Tavas, az Egy Töredék és a A' Melánkolia című költeményeket 1816-ból és 1817-ből.¹¹ A füzetben található művek a nyomtatott kiadásokat imitálják, van címlapjuk, némelyiknek mottója is. A Zrínyi-dráma címlapján nem szerepel Werthes neve, a pontos címléírás: „Zrínyi Miklós avagy Szigethvárnak Veszedelme. Egy Vitézi Szomorú Játék 3 Felvonásban. Leiden József által. Budánn. 1814.”¹² Később, másfajta, barna színű tintával, mellyel az 1817-es versét másolta be a füzetbe, került a neve elé a „Magyaráztatott” szó. Ekkoriban olyan közegben tartózkodhatott, melyben nem volt egyértelmű a mű eredeti szerzősége, így igényét érezhette e magyarázó kiegészítés megtételének. Szenvey tehát már iskolás évei alatt is írt és fordított, így nem tűnik alaptalannak Sághy Ferenc közlése, mely szerint Verseghy Ferenc igencsak szerette „a költőileg hangolt gyermeket”.¹³ Talán abban, hogy a tizenégy éves Szenvey épp Werthesnek, a budai egyetem egyik korábbi professzorának és dékánjának, a hajdani pesti *Lesegesellschaft* tagjának¹⁴ drámáját fordította le, Verseghynek is szerepe lehetett. Az egyetem jezsuita hagyományában már évtizedek óta jelen volt a Zrínyi-kultusz, Werthes kinevezése után ebbe kapcsolódott be: „Werthes jó érzékkel ismerte fel korának fontos diskurzusait, ezekbe hamar bekapcsolódott, s impulzusokat is adott azoknak.”¹⁵ Művének hamar megjelent a magyar fordítása is Györgyfalvi Csépán István tollából, mely leginkább a hagyományos nemesi gondolkodásmódot tükrözte.¹⁶ Szenvey pár évtizeddel később egy olyan mű lefordításához látott hozzá, melynek létezett már magyar változata. Lehetséges, hogy nem ismerte, vagy nem volt elérhető számára a korábbi fordítás, esetlegesen egy Werthes művéhez hűbb magyar változat létrehozása volt a célja, mely szándék mögött talán Verseghy alakja sejthető. Annyi bizonyos, hogy Szenvey fordítása ortográfiaileg közel áll Verseghy kijelentését követő helyesírási elveihez és írásgyakorlatához (szemben Csépánéval).¹⁷

11 OSZK Kt, Oct. Hung 72: *Zrínyi Miklós avagy Szigethvárnak Veszedelme: Egy Vitézi szomorú Játék 3 Felvonásban*, Magyaráztatott Leiden (Szenvey) József [által]. Budánn 1814; *A Tavas: Vagy a Szép Természet*, Irta Egy kedves Baráttának Leiden Jóseff. Budánn: 1816; *Melánkolia: Egy számkivetett Orának születésnyé*, Nagyvenyimen 1817 Esztendőben.

12 Uo., 1r.

13 Ennek hitelét erősíti, hogy Toldy megjegyzi emellett azt is, Szenvey nyelvhasználatán és verselésén sokáig érezhető volt Verseghy hatása. Lásd: TOLDY, *Magyar költők...*, 227.

14 A társaságról, annak tagjairól Verseghy kézírata alapján részletes elemzést készített: DONCSEZCZ Etelka, „A pesti Lesegesellschaft szabályzata és tagjai”, *Magyar Könyvszemle* 132, 3. sz. (2016): 337–353.

15 Kovács Kálmán, szerk., „Zrínyi, Zrinyi, Zrinski”: *Szigetvár német-magyar emlékezete 1790–1826*, Csokonai Könyvtár: Források 18 (Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2017), 500.

16 Uo., 501.

17 Szenveynél így szólunk Zrínyi: „Azt ígérték? Jól vagyon! Én néktek meg nyitatom a' kapukat; meny nyetek ezekhez az emberséges jó törökökhöz által. Én a várat nálatok nélkül is fogom csepp véremig oltalmazni. – De előbb egyik a' másik után itt lépjen elő, hogy mindeniknek nevét itt fel jegyezsem; – hogy ez által a' Király, és a' Nemzet különösen meg esmérhesse azokat, kik a' Hazát nyúl szívűségből, – pénzkeresetből végső szüksége, – szorongattatása között el hagyták. Illy hires nevek a' leg meszszebb országokban, – a' leg később időkre is el terjedjenek. Ti nevetekkel a' világ előtt még halhatatlanok lehettek. – Ki az első?” Lásd: OSZK Kt, Oct. Hung 72. 27r; Csépánnál ugyanez: „Azt mondják? Jó! Meg-

Szenvey első ránk maradt Kisfaludynak küldött levele előtt már személyes ismeretségbe került az *Aurora* szerkesztőjével. Ez idő alatt közvetlenebb kapcsolat alakulhatott ki köztük, melyre jó bizonyíték Szenvey levelének megszólítása és hangneme: „Nagy bizadalmú drága Barátom Uram!”¹⁸ Találkozásairól jelenleg nem áll rendelkezésünkre több adat. Ezekben a hetekben Bajza és Toldy levelezésében két említése található Szenveynek, s ez is csak a műveire reflektál, nem személyes találkozásokra. Bajza 1825. május 30-án kelt levelében említette Szenvey két *Aurorában* megjelent Schiller-fordítását: „Az Ének a hangról végtelenül szép, de a Görög istenekben nem sokat leltem a mint ezeket egy olvasásból merem mondani.”¹⁹ Bajza nem a sietség miatt nem tudta újraolvasni a műveket, mint a levélből kiderül, hanem mert egy fiatalasszony az ő példányát, melyet kölcsönadott neki, ajándéknak vélte, s megtartotta magának, így Bajzának nem volt módja a művekben való alaposabb elmélyülésre.²⁰ A másik említés Toldytól származik, aki az 1826. évi *Aurorához* érkezett anyagokat vette sorra 1825 nyarán: „*Szenveitől* egy igen sötét novella: Két férj hitvese – s egynehány jó lyricus darab; mellyek közt »Emma« s »a bűvár, balláda« Schillerből, nem classice de még is igen jól és könnyen fordított darabok.”²¹ Szenvey ekkoriban már az *Aurora* rendszeres munkatársai közé tartozott.

Az *Aurora* munkatársa

Amikor Szenvey József 1825. május 19-én keltezett levelét elküldte Kisfaludy Károlynak, műveket is csatolt az *Aurora* következő évi kötetéhez, ahogy azt Kisfaludy kérte tőle. Cím szerint csak a *Viszontlátás* című művet említi a levél, melynek minőségében maga Szenvey is bizonytalan volt, s feltehetőleg Kisfaludynak sem tetszett, annyira sem, hogy változtatva közölje. Helyette Szenvey négy másik művét és fordítását tette az *Aurorába*, melyek közül *A két férj hitvesét* Toldy is kiemelte a már idézett levelében. Az ott említett *Emma* végül kimaradt az *Aurorából*, s a feltehetőleg szerencsésebben sikerült *A Bűvár* jelent meg, továbbá *A bölcs Fejedelem* és a *Ligetemhez*. Szenvey tudatában lehetett annak, hogy Kisfaludy milyen gondosan válogatta ki az almanachja illusztrációit, küldött műveinek egyikét ugyanis rézmetszet ihletőjeként is ajánlotta: „Ha a' Kiadást Rézmetszések fogják diszesíteni, 's B. Uram kölcségével meg férhetőnek találja, –

nyittatom hát néktek a' kapukat. Menjetek a' ti Törökjeitekhez! Én a' Várat nálatok nélkül fogom őrizni. Hanem elsőben jöjjön egyik a másik után ide, hogy mindeniknek nevét fel-jegyjem; hogy a' Király és Nemzettség azokat különösen meg-esmérje, a' kik a' Hazának szorultságos szükségében, azt gyávaságból és alaton pénzkívánásból el-hagyták. Az ilyen nevezetes nevek még a' távol-lévő Tartományokba, még a' késő jövőendő időkre is eljutnak. Az egész Világon híresekké lehettek az által. Ki az első?” Kovács, „*Zrinyi, Zriny, Zrinski*”, 50.

18 Szenvey József Kisfaludy Károlynak, Vác, 1825. május 29. Szenvey József leveleit lásd a tanulmány mellékletében.

19 Bajza József Toldy Ferencnek, Oroszi, 1825. május 30. in BAJZA és TOLDY, *Levelezése...*, 221.

20 Uo.

21 Toldy Ferenc Bajza Józsefnek, Pest, 1825. július 15. in uo., 240.

az ecset a' 20^{dik} lapon egy érzékenyítő vonást vehet."²² Az 1829-es *Aurorához* pedig borítóttervet küldött.

Az 1820-as évekre már egyre jellemzőbb, hogy az irodalmi életben való részvételhez hozzátartozott a személyes kapcsolattartás igénye, e levél születésének oka épp a személyes találkozás elmaradása: „Személyesen kívántam Pesten meg jelenni, de egy mellőzhetetlen foglalatosság meg akaszt szándékomban, 's' nincs is reménységem, hogy Juniusnál előbb Barátom Urammal Öszve jöhessenek.”²³ A levél utóiratában Szenvey ígéri is, hogy június közepén mindenképp személyesen látogatja meg Kisfaludy Károlyt, s akkor az *Auroráról* is részletesen szót váltanak. Kisfaludy nagyon fontosnak tartotta, hogy az *Aurora* írói és olvasói rendszeres visszajelzést küldjenek az almanachban megjelent művekről és illusztrációkról. Kritikai jegyzeteiben például a hazai irodalom kiemelkedő problémáját az igazi, józan érveken alapuló, felekezeti hovatarozástól független kritika hiányában látta: „[N]incs *kritika*, mely részrehajlás nélkül, akár kakas, akár kereszt álljon a tornyon, a jót kimutassa, a kezdőt vezesse, a hívatlant a pályától elrettentse: de állandóan szem előtt tartván, hogy midőn más tehetségeit bírálja, maga is józan ész s az igazság bírószeke előtt áll.”²⁴ Bajza József szerkesztésében indult meg Kisfaludy halálát követően a *Kritikai lapok*, mely erre a hiányra volt hivatott megoldást nyújtani. Kisfaludy Károly levelezőpartnereit is rendre az *Aurora* recenzeálására buzdította, mint látható Bitnicz Lajoshoz intézett levelében is: „A miért leginkább esdeklem, méltóztassék őszintén Aurorámat én recenseálni, ily férfinak tanácsát, mint barátom uramé, nekem édes kötelességem követnem.”²⁵

Szenvey 1827-es és 1828. januári levelében is részletesen véleményezte az *Aurorát*, a személyes találkozás ellehetetlenülése miatt: „Személyesen akartam Pestre jönni, de az alkalmatlan Náthahurút ismét meg lepett, 's' így kénytelen vagyok – hogy a' nagyobb testi rosszakat el kerüljem – a' fütött kemencze mellett itthon maradni.”²⁶ Elsősorban műveket emelt ki és dicsért, nem pedig a szerzőket méltatta. 1827-es levelében kifejezetten negatívan vélekedett a *Tündérvölgyről*, szerzőt is csak itt említett néven meglepődése miatt: „[A]' Tündér' Völgyet nem tarthatom Vörösmarty Úr munkájának.”²⁷ A *Zalán futása* és a *Cserhalom* hexameterei után a Zrínyi-féle magyaros forma felé fordulás miatt fogadta negatívan Vörösmarty munkáját. Ezt bizonyítja az 1828. januári leveléhez mellékelte levélváltása, melyet egy esztergomi barátjával folytatott, akinek a meglehetősen vitriolos *Aurora*-kritikájára, még tüzesebb feleletet adott (legalábbis a Kisfaludyval közölt másolatok szerint). Ebben Szenvey azt írta Vörösmarty *Tündérvölgyéről*: „Hogy ez a' darab kellemesebb lehetne, az bizonyos, leg alább köntösére nézve; de a' tárgyának

22 Szenvey József Kisfaludy Károlynak, Vác, 1825. május 29.

23 Uo.

24 KISFALUDY Károly, *Válogatott művei*, kiad. KERÉNYI Ferenc, Magyar Remekírók (Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1983), 794.

25 A levélnek jelenlegi tudásunk szerint mindössze töredéke maradt fenn egy emlékbeszédben. Lásd: Kisfaludy Károly Bitnicz Lajosnak, 1828. december 18., in SZABÓ Imre, *Emlékbeszéd Bitnicz Lajos felett* (Pest: Eggenberger, 1872), 7.

26 Szenvey József Kisfaludy Károlynak, Maglód, 1827. február 14.

27 Uo.

ízetlen Rhythmusza korán sem arra mutat, mintha a' külömben szép Ideát nemesebb formába önteni a' Szerző nem lett volna képes; Ő Gyöngyösit akarta utánozni, 's elfelejté, hogy azon régi költőknek avúlt izlésén a' jelenvaló magyar század (leg alább némelly írókra és olvasókra nézve) túl emelkedett.²⁸ Szenvey láthatóan félreértette Vörösmarty szerzői intencióit, s elsősorban Gyöngyösi Istvánhoz kapcsolta a versmértéket,²⁹ míg a Vörösmartyhoz közelebb állók, mint Fábíán Gábor, rögtön megértették, milyen tradíciót kíván barátjuk feleleveníteni a formával:

Barátom! ki a' szép Tündérek völgyéből
Ujj Zrínyi' képében tűntél nékem elől,
Ne csudáid, ha ezért én is jó kedvemből
Az ő kucsmájával köszöntelek itt föl.³⁰

Toldy Ferenc sem győzte csodálni a művet:

Hát a Tündérvölgy? Ah! az a napkeleti szín! Az a buja lágyság s virágzó phantasia! S az az iszonyú mesterség a maníerban! Zrinyit így meglesni és visszaadni hasonlításaiban, fordulataiban, syntaxisában, szavaiban, rimjeiben.³¹

Bajza is jónak tartotta, ám problémákat is látott a Vörösmarty-mű kapcsán: „mi olly igen mesteri a Tündérvölgyben: de még is nem ható, s mért marad ez örökké sok becsű darab de örökké kis publicumú”.³² Fenyéry Gyula (azaz Stettner György) az 1827. évi *Auróráról* írt recenziójában szintén pozitívan méltatta a *Tündérvölgyet*: „Rec. nem győzi eléggé csudálni a' Költő' ügyességét, ki ezen egyhangú, unalmas, bugyogó tág schémába is, olly változatos modulatiot, elevenséget, tömötséget és praecisiót tudott önteni”.³³ Szenvey tehát, ha nem is volt egyedül, de az Aurora-körben kisebbségben lehetett negatív véleményével.

Következő évi levelében a legkiválóbb művek felsorolása után, a negatív észrevételek kapcsán nem is akárki neve került elő: „Kazinczynak, (kinek az Aurorában való meg jelenését rendkívül csudálom) becsmérlem az *Izéhez*, és ismét a' *Muzához* írt izéjét – *A szép Juhászne* – ítéletem szerint sérti a' finomabb szemérmetességét.”³⁴ Szenvey szerint tehát az idős széphalmi mesternek nemcsak a művei problematikusak, de psz-

28 Szenvey József Kisfaludy Károlynak, 1828. január 19. [Melléklet.]

29 Bár verselés tekintetében valóban tagadhatatlan a hasonlóság a két szerző között, a 18–19. század fordulóján Zrínyi és Gyöngyösi életművére teljesen eltérő hagyományként tekintettek, erről lásd bővebben: SZILÁGYI Márton, „Adalékok Kazinczy Ferenc Zrínyi-kiadásának jelentőségéhez: Zrínyi Miklós rekanonizációja a 18. század végi, 19. század eleji magyar irodalomban”, *Széphalom* 22, 1. sz. (2012): 85–92, 85.

30 Fábíán Gábor Vörösmarty Mihálynak, Arad, 1827. február 4., in VÖRÖSMARTY Mihály *Levelezése*, kiad. BRISITS Frigyes, 2. köt. Vörösmarty Mihály összes művei 17 (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1965), 1:162.

31 Toldy Ferenc Bajza Józsefnek, Pest, 1827. február 13., in BAJZA és TOLDY, *Levelezése...*, 378.

32 Bajza József Toldy Ferencnek, Pozsony, 1827. március 9., in BAJZA és TOLDY, *Levelezése...*, 387.

33 FENYÉRY Gyula, „Auróra Hazai Almanach...”, *Tudományos Gyűjtemény* 11, 1. sz. (1827): 69–98, 96.

34 Szenvey József Kisfaludy Károlynak, Maglód, 1828. január 19.

ta megjelenése az almanachban már önmagában érthetetlen, ami jól mutatja az irodalmi ízlés változását az évtized során. Míg az 1820-as évek elején szinte elképzelhetetlen volt, hogy Kazinczyt ne kérjék fel az induló *Aurora* pártolására, ekkorra már az új generáció költőiben kifejezetten visszatetszést kelthetett. 1826-ban például maga Toldy írta le a *Minervában* megjelent „gyalázatos” *Aurora*-recenzió kapcsán: „Kazinczy már egészen elvesztette szeretetemet.”³⁵ Történt ugyanis, hogy Kazinczy páros recenziót közölt az *Aurora* és *Hébe* 1826. évfolyamairól,³⁶ s bár pozitívan írt az *Auroráról*, nem emelte a *Hébe* fölé, Kovacsóczyt pedig Kisfaludy és Bajza mellé emelte, ami különösképpen rosszul esett az *Aurora*-kör tagjainak, Kisfaludy Károlynak magának is:

Kazinczyval látom össze kell kapnom, a jövő *Minervában* ismét Kovacsóczyval hasonlítgat. Munkámra nézve nem bánom akár mit mond, de oly hitvány emberrel egy kategóriába ne tegyen. B(arátom) uram is ott paradéroz, mint Kovacsóczy társa.³⁷

Szenvey rosszálló szavai feltehetőleg visszautalnak erre az ügyre (is), miután évek után újra Kazinczy-műveket közölt az *Aurora*. Ekkoriban azonban még nem ismerte Kazinczyt személyesen, első találkozásukra egy évvel később kerülhetett sor.

Kazinczy naplójában 1829. március 30. dátummal találjuk az első Szenveyre vonatkozó feljegyzést: „30. Szenvey Józsefet Maglódról áthalhívjuk magunkhoz. Éjszakára vissza megyen.”³⁸ Roppant jól sikerülhetett a találkozó, hiszen másnap újra náluk vendégeskedett Szenvey: „31. Szenvey ismét jő.”³⁹ Épp március utolsó két napjáról maradt fenn egy-egy levél Szenveytől Kazinczynak (az első megmaradt darabjai levelezésüknek). A 30-ai levél ugyan meghatott és lelkes válasz a meghívásra, azonban szabadkozás is amiatt, hogy másnap reggelig Pesten lesz: „Azonban el nem mulasztom azt a’ mire nékem Igen Tiszteletre Méltók! szabadságot adtatok – Holnap délre nemes Társaságtokba meg fogok jelenni.”⁴⁰ Úgy tűnik, a meghívás is kellően baráti volt, olyannyira, hogy Szenvey tegeződve válaszolt (bár feltehetőleg regisztrert tévesztett, mert a későbbi leveleiben következetesen magázódott): „[Á]ldom a’ szerencsét, melly VELETEK Igen Tiszteletre Méltók valahára öszve vezet!”⁴¹ Szenvey 31-én már valóban találkozott Kazinczyval, erről tanúskodik a második levele, egy rövidke episztola, melyet a keltezés tanúsága szerint a péceli találkozón helyben vetett papírra:

35 Toldy Ferenc Bajza Józsefnek, Pest, [1826.] augusztus 10., in BAJZA és TOLDY, *Levelezése...*, 337.

36 KAZINCZY Ferenc, „Könyv-Becslés”, *Felső Magyarországi Minerva* 2, 5. sz. (1826): 696–704.

37 Kisfaludy Károly Bajza Józsefnek, Pest, 1826. július 24., in KISFALUDY Károly, *Minden munkái*, kiad. BÁNÓCZI József, 6 köt. (Budapest: Franklin-Társulat, 1893), 6:417–418.

38 KAZINCZY Ferenc, [Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.], in KAZINCZY Ferenc, *Pályám emlékezete*, kiad. Orbán László, Kazinczy Ferenc művei. Első osztály: Eredeti művek – kritikai kiadás 1 (Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2009), 340.

39 Uo., 340.

40 Szenvey József Kazinczy Ferencnek, Maglód, 1829. március 30., in KAZINCZY Ferenc, *Levelezése*, szerk. (I–XXI:) Váczy János, (XXII:) Harsányi István, (XXIII:) Berlász Jenő, Buda Margit, Cs. Gárdonyi Klára és Fülöp Géza, (XXIV:) Orbán László, (XXV:) Soós István, 25 köt. (Budapest–Debrecen: 1890–2013), 21:35. (A továbbiakban: *KazLev* + kötetszám.)

41 Szenvey József Kazinczy Ferencnek, Maglód, 1829. március 30., in *KazLev* XXI, 35.

Kazinczynak Szenvey.

Láttalak, ősz Bajnok! láttam vala a' szelid alkonyt
Arczodon, és titkon könnybe borúla szemem.
A' viharok' mérgét – nemesen harczolva – ki álltad,
Már rabod a' vak irigy, – és Tied a' diadal.
Hordozod a' koszorút, – meg vívta fejednek az Érdem;
Büszkén zengi Hazám, Lantosok' atya! Neved'. –
Míg Buda áll, 's Magyar él, Te is élsz 's számodra szivében
Hálás emlékül egy Nefejejske virít.
Még sok Irigyed van, s lásd egy vagyok én is azokból:
Fájlalom azt, hogy nincs Téged előzni erőm!

Pécel, Martius 31kén 1829.⁴²

Szenvey ebben a művében szembehelyezkedett korábbi, Kisfaludynak írt véleményével, sőt itt Kazinczyt egyenesen a magyar költészet atyjaként nevezte meg. A különféle áthallások (például Berzsenyi) mellett azonban a legszembetűnőbb Kisfaludy Károly *Mohácsának* megidézése, mely egyértelműen jelzi, hogy Szenvey úgy dicsérte Kazinczyt, hogy közben már az új paradigmát képviselte. A Kazinczy-feljegyzés téves a dátumot illetően, ám valóban két napot töltöttek együtt, irodalomról diskurálva, Szenvey felolvasását hallgatva, derül ki Kazinczy Guzmics Izidornak írott április 2-án kelt leveléből, melyben nem győzte dicsérni a „nem öreg embert”, aki „epochát fog csinálni Literaturánkban *az izlésre nézve*”.⁴³ Ezt megerősíti Szenvey Kazinczynak küldött április végi levele is, amelyből még azt is tudni, hogy április 21-én újra találkoztak.⁴⁴ Szenveynek ebben az időszakban tehát egészen intenzív kapcsolata alakult ki Kazinczyval, épp akkoriban, mikor Kisfaludy Bitnicz Lajosnak nem épp hízelgő hangon írt a széphalmi mesterről és köréről.⁴⁵ Később sem szakadt meg a kapcsolat Szenvey és Kazinczy között, még személyesen is találkoztak: 1831. március 4-én együtt ebédeltek.⁴⁶

Kisfaludy Károlynak küldött 1827. februári levelében Szenvey saját megjelent műveire is reflektált, ami láthatóvá teszi, hogy az *Aurora* minőségével a szerzők nem minden esetben voltak elégedettek. Az ő esetében kifejezetten sok nyomdahiba került a szövegekbe, melyek nagy mértékben rontották a szövegminőséget, ráadásul oly módon, hogy a szerzőre vetettek rossz fényt, nem a nyomdai munkatársakra: „értelmes magyar szavak lé-

42 Szenvey József Kazinczy Ferencnek, Pécel, 1829. március 31., in uo., 36.

43 Kazinczy Ferenc, Guzmics Izidornak, Pécel, 1829. április 2., in uo., 37.

44 Szenvey József Kazinczy Ferencnek, Maglód, 1829. április 23., in uo., 47–48.

45 Lásd: Kisfaludy Károly Bitnitz Lajosnak, Pest, 1829. március 10., OSZK Kt, Levelestár; Vö. BOLDOG-BERNÁD István, „Kisfaludy Károly és Szemere Pál kapcsolata” in *A két Kisfaludy: Tanulmányok*, szerk. HANSÁGI Ágnes és HERMANN Zoltán, Tempevölgy Könyvek 21, 129–141 (Balatonfüred: Balatonfüred Városért Közalapítvány, 2016), 139–140.

46 KAZINCZY, *Pályám emlékezete*, 371.

vén, senki sem fogja nyomtatásbéli hibáknak tartani, hanem irói bakoknak”.⁴⁷ *A’ temetőben andalgó* című költemény első strófájában így lett „Szürkül keresztel telkid’ éjszakája” helyett az *Aurorában* „Szürkül keresztel lelkid’ éjszakája”.⁴⁸ Még nagyobb hiba esett a *A’ naphoz* című versben, ahol ahelyett, hogy „Feljössz a’ dél’ hév pontjára, / ‘S csudálatos életed / Által a’ földnek javára / Mindenét megérleted”, az szerepel az almanachban: „Feljössz a’ dél’ hév pontjára, / ‘S csudálatos életed, / Általadta földnek javára / Mindenét megérleted.”⁴⁹ A nyomdahiba meglehetősen gyakori lehetett, a már fentebb is említett Fenyéry-kritika azzal a megjegyzéssel idézi a *Tündérvölgy* egyik sorát: „így igazítjuk-meg a’ Szerző’ kéziratából, az idéztük lap’ 5d. sorát, melly Aurorában hibásan nyomtatott-le”.⁵⁰

Az *Aurora*-kör fordítója

Az *Aurora* az évek során több műfordítást is közölt Szenveytől, akinek Kisfaludy Károlylyal folytatott levelezésében rendre előkerült a fordítás témaköre. Szenvey nemcsak tanácsot kért új fordításai kapcsán (melynek végcélja Schiller összes művének magyarra ültetése volt), hanem fordítási elveibe is beavatta Kisfaludyt. Schiller *Die Braut von Messina* című drámájának magyarra való átültetése kapcsán fejtette ki, hogy a teljes formahűség helyett az értelemre helyezte a hangsúlyt: „A’ Jambusok’ kaptafájától sok helyen el távoztam, de az azért történt, hogy a’ gondolat’ helyes ki fejezését a’ metrum’ nyugének fel ne áldozzam.”⁵¹ Ugyanakkor fontos, hogy itt közel sem prózában való fordításról van szó, ugyanis elvei szerint nem lehet a formától komolyabban eltérni: „Ezt a Játékot folyó beszédben nem magyaríthattam, mert akkor el vesztené volna kellemét”.⁵² Elvei szerint tehát az értelem átadását tekintette fő céljának, a forma minél hübb megtartása mellett.

A 18. század végétől egyre többet foglalkoztak a fordítás elméletével Magyarországon.⁵³ A különböző fordítási eszmények ütköztek egymásnak az 1830-as évek egyik legnagyobb irodalmi pörében, a Pyrker-pörben is, melyben Kazinczy Pyrker János német hexameteireiből készített prózafordítását Toldy erősen bírálta formahűtlensége miatt.⁵⁴ Emellett Pyrkeret hazafiatlannak is bélyegezte, mivel magyar létére nem magyarul írt, amivel T. Erdélyi Ilona szerint különösen nagy kárt okozott a magyar irodalom számára, hiszen „a magyarországi német irodalom számos írója, politikai nézeteiktől

47 Szenvey József Kisfaludy Károlynak, Maglód, 1827. február 14.

48 KISFALUDY Károly, kiad., *Aurora Hazai Almanach* (Pest: Trattner Károly, 1827), 331.

49 Uo., 338.

50 FENYÉRY, „Auróra Hazai Almanach...”, 96.

51 Szenvey József Kisfaludy Károlynak, Vác, 1825. május 29.

52 Uo.

53 A 18. század végi fordítás-vitát Debreczeni Attila kiválóan foglalta össze a Magyar Museum forráskiadványához készített kommentárjában. Lásd *Magyar Museum*, kiad. DEBRECZENI Attila, 2. köt. (Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó, 2004) 17–19.

54 A 18–19. század fordításelméleteivel Burján Monika disszertációja behatóan foglalkozik: BURJÁN Monika, *A fordításról való gondolkodás története Magyarországon 1787 és 1883 között*, 2003, hozzáférés: 2020.09.12, http://doktori.bibl.u-szeged.hu/81/1/de_1267.pdf.

függetlenül, igazi közvetítő volt: szélesebb látókörükkel, kétnyelvűségükkel, bécsi, lipcsei kapcsolataikkal biztosították az összeköttetést a nyugat-európai szellemi áramlatok és a hazaiak között”.⁵⁵ Toldy ezzel a támadásával olyan fájdalmas csalódást okozott Kazinczynak, hogy kapcsolatuk végleg elhidegült, nem véletlen, hogy Dávidházi Péter egyenesen „szimbolikus apagyilkosság”-nak nevezte az esetet.⁵⁶ Figyelemre méltó, hogy Kazinczy 1829-ben igyekezett Szenveyt rávenni a Pyrker-fordításra: „Épen, midőn Péczelen T. Szemere Pál Urnál volna szerencsém ebédelni, érkezett T. Uraságodnak Szemeréhez szőlő levele, mellyben egyebek közt engem a’ Pyrkeri Hexametrumok’ átfordítására sürgettet.”⁵⁷ Szenvey levelében szabadkozott, hogy a *Hárfa* fordításával elakadt annak többértelműsége miatt, s mivel nem olvasta a *Perlen der heiligen Vorzeitot*, segítség nélkül nem látta érdemesnek folytatni. A levélben elküldte a fordítás azon pár sorát, mely elkészült, azzal a zárszóval: „Nem mondom hogy a’ fordítás egészen hív – de az eredetinek értelmével leg alább meg egyez.”⁵⁸ Szenvey fordítása elmarad Kazinczy végül megjelent átültetéséhez képest, olyannyira, hogy Toldy szigorú kritikájában egyedül a hexameterekben fordított *Hárfát* dicsérte: „Ki ezt így adhatá, ‘s minden nap annyit ád, annak erejét agg kora ‘s napjainknak nyommasztó gondjai meg nem fogyaszták.”⁵⁹ Toldy Kazinczy ellenében hangoztatott fordításkeresője sok hasonlóságot mutat Szenvey levelekből rekonstruálható elveivel: „Verselt munkát prózában adni mindég bal gondolat, egyedül a’ jambusos műnél valamennyire tűrhető.”⁶⁰ Igaz, Szenvey szerint még jambusnál sem megengedhető, hogy egészében prózára váltsa a fordító, mindössze kötetlenebb módon alkalmazza a versmértéket. Ellenpéldaként Döbrentei 1821-ben kiadott Müllner szomorújátékának *Vétek súllya* címmel közreadott fordítását hozta fel levelében, mely szerinte a prózafordítás miatt „elvesztette kellemét”. Mindössze egy évvel a levelet követően jelent meg Lassú István *A’ Drámai Költés és Annak Historiája* című munkája a *Tudományos Gyűjteményben*, melyben Döbrentei fordítását igazi remekként jelölte meg.⁶¹ Konszenzusról nem beszélhetünk tehát, így nem különös, hogy Szenvey folyamatosan visszajelzést várt a fordítását és a munkamódszerét illetően.

Kisfaludy Károly személyes találkozásuk alkalmával ígéretet is tett a fordítás elolvasására és véleményezésére, hiszen 1827-es levelében Szenvey emlékeztette őt erre az ígéretére: „Meg ígérte Barátom Uram Pesten létemben, hogy a’ Recenziót a’ Messzinai Menyasszony iránt meg fogja küldeni, és hogy még mások is kívánják észre vételeiket közölni – de még egy betűt se vettem kezemhez; pedig már a’ fordítást szeretném

55 T. ERDÉLYI Ilona, „Egy kései kiengesztelés kísérlete: Néhány megjegyzés a „Pyrker-pör” kapcsán”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 100, 5–6 sz. (1996): 630–648, 647.

56 DÁVIDHÁZI Péter, *Egy nemzeti tudomány születése: Toldy Ferenc és a magyar irodalomtörténet*, Irodalomtudomány és kritika (Budapest: Akadémiai Kiadó–Universitas Kiadó, 2004), 250–258.

57 Szenvey József Kazinczy Ferencnek, Pécel, 1829. május 6. in *KazLev XXI*, 57.

58 Uo., 59.

59 TOLDY Ferenc, „A’ szent Hajdan Gyöngyei...”, *Kritikai lapok* 1, 1. sz. (1831): 13–23, 16.

60 Uo., 18.

61 LASSÚ István, „A’ Drámai Költés és Annak Historiája”, *Tudományos Gyűjtemény* 10, 6. sz. (1826): 3–85, 78–79.

kezemhez vissza nyerni.⁶² Kisfaludy Károly fordítói tevékenységének kevés figyelmet szentelnek, noha több fordításáról is tudomásunk van. Már az 1810-es évek elején átültette magyarra (feltehetőleg németből) Voltaire 1731-es tragédiáját, a *Brutust*. A fordításban ő maga is törekedett a versforma megtartására, noha Toldy azt állítja, hogy saját bevallása szerint is kis sikerrel:

Záh és Brutus szomorjátékok, 's közülök emez jambusokban, de mellyek a' prosától nem igen különböznek. [...] Brutus most kezeim közt van; ezt ő soha sem mutatta, de azt hallám tőle, hogy a' sorokban nincs metrum, mert mikor a' darabot írta, magyar prosodiát nem ismert, egyedül tactust, azt is, természetesen, csak olly mértékben, menyire a' nyelvvel bírván, a' szavakban válogatni 's azokat öszveszőni tudta.⁶³

Mivel Kisfaludy nem volt elégedett az eredménnyel, a „Brutust örök homályra ítélte”.⁶⁴ Szenvey nem sokat tudhatott a darabról, s nem valószínű, hogy Kisfaludy más fordításait különösebben tanulmányozta volna, ám ha úgy is volt, elsősorban nem fordítói kvalitásaiért kereste őt műveivel, hanem mint olyan személyt, aki irodalmi teljesítménye mellett komoly szerkesztői pozícióval, ezáltal kapcsolatokkal rendelkezik, így segíthet fordításai publikálásában.

A fordítás első közlésében csakugyan az Aurora-körnek volt szerepe. Toldy Ferenc igencsak dicsérő szavakkal vezette fel *Szenvey József' Schillere* című írásával *A' meszzszínai hölgy* részleteit a *Felső-Magyarországi Minerva* 1828-as füzetében:

Nincs figyelmetes magyar olvasó, ki a' Szenvey névre ne emlékeznék. Négy éve, hogy az Aurora felesebben közli verseit. Ő Nemzetünknek egygyik jelesb' didaktikus Poétája: de Schiller' versei közzül kiadott fordításai nem érdemelnek kevesebb tapsolást, mint eredeti darabjai.⁶⁵

Az *Aurora*-ban való rendszeres megjelenést komoly minőségi értéként jelenítette meg Toldy, az *Aurora* és szerzőinek ismeretét pedig az alapműveltség részének tekintette a felvezetés sorai alapján.

Toldy az 1820-as évek elején szintén Schiller műveinek fordításával kísérletezett Kovacsóczy Mihály biztatására, ám végül az 1823-ban megjelent *A' Haramják (Die Räuber)* kritikái fogadtatását illetően csúfos kudarcnak bizonyult, ám ahogy arra Hermann Zoltán rávilágított, a címadása mégis maradandó volt, ugyanis a későbbi fordítók rendre átvették tőle ezt az egyáltalán nem magától értetődő megoldást.⁶⁶ Dávidházi Péter a fordítás kapcsán rámutatott, hogy Toldy a neológia elveiért tűzbe menő kiska-

62 Szenvey József Kisfaludy Károlynak, Maglód, 1827. február 14.

63 TOLDY Ferenc, *Kisfaludy Károly élete* (Buda: Magyar Királyi Egyetem, 1832), 13.

64 Uo.

65 TOLDY Ferenc, „Szenvey József' Schillere”, *Felső-Magyarországi Minerva* 4. 2. sz. (1828): 1576–1581, 1576.

66 HERMANN Zoltán, „A' Haramják: Kép és imagináció a preromantikus színházban”, in *A fantázia hipogrifje: A romantikus képzelőerő elbeszélhetősége*, szerk. NAGY Beáta, SURÁNYI Beáta és UJVÁRI Nóra, 171–184 (Budapest: Reciti, 2017), 172–173.

tona önérzetével adta ki *A' Haramjákat*, de aligha számíthatott Kazinczy támogatására, hiszen ő már korábban óva intette a túlzásoktól, s ezúttal is kifogásolta a nyelvi újítások gyakoriságát.⁶⁷ Kazinczy számára is rendkívül kellemetlenné vált az ügy, hiszen sorra kapta a panaszkodó leveleket a túlzásokba eső neológusok miatt: „ekkoriban az ő nyelvújításának mérsékelt hívei már szinte egyhangúlag követelik, hogy fékezze meg túlzó és felkészületlen tanítványait”.⁶⁸ Szenvey szempontjából azért is érdekes mindez, mert Toldy Bajzának lelkenedezve sorolta fel a készülő fordításokat, viszont a *Die Braut von Messina* kapcsán megjegyezte: „még nem tudjuk, ki dolgozná ki jól; az idő talán erre is hoz egy tehetségűt”.⁶⁹ Talán e mű fordítását a verses forma miatt különösen nehéznek ítélték.

Bajza, ahogy korábban is, meglehetősen kritikus hangot ütött meg Szenveyvel kapcsolatban. 1829-ben Kisfaludynál járva elhozta barátjától Szenvey Schiller-fordításának ott heverő részleteit, hogy felmérje a mű kiadhatóságát, de igencsak nagyot csalódott:

Öszvehasonlítottam Schillerrel, de mondhatom neked, hogy minden kedvemet elvette a tudva lévő gyűjtemény kiadásától. Ez nem olly fordítás, édes barátom, hogy én kiadni merjem, pedig azt hallottam töletek több ízben, hogy itt Szenvey legszerencsésebb volt.⁷⁰

Így hiába a részleges megjelenés Toldy dicsérő szavaival, *A messzínai hölgy* teljes kiadása még éveket késett, csak 1836-ban jelent meg a *Külföldi Játékszín* XIII. köteteként.

Szenvey a *Die Räuber* fordításának is nekilátott *A Haramiák* címmel, amely kapcsán szintén Kisfaludyhoz fordult, egyrészt, hogy véleményezze, másrészt, hogy megvan-e neki a Toldy-féle (azaz Schedel-féle, hiszen e levél megírása idején még nem tudta, kit rejt a Toldy álnév) „Haramják”, ugyanis az nagy segítséget nyújtana saját fordításához az orvosi szakkifejezések magyarra ültetésében.⁷¹ Szenvey e fordítás bizonyos érdemeit s az orvosi szakszavak pontosságát elismerte, hiszen Toldy orvos volt végzettsége szerint, de összességében elégtelennek tartotta, ha máris új fordítás elkészítésének érezte szükségét. Kisfaludy véleménye nem ismert, feltehetőleg szóban közölte, ám még ha pozitív is volt, Szenvey ezen fordítása végül nem jelent meg.

Ő maga sem ezt a fordítását ajánlotta fel *A messzínai hölgy* részleteinek megjelenésén felbuzdulva további kiadásra, hanem egyéb munkáit: „bár csak olly szives lenne [t.i. Toldy], 's a' második Kötetbe Don Karloszból és Stuártból is szolgáltatna néhány jeleéseket”.⁷² Szenvey felbuzdulása a kiadott részletek kapcsán akkor érthető meg igazán, ha korábbi rendkívül borúlátó vallomását felidézzük:

67 DÁVIDHÁZI, *Egy nemzeti tudomány születése*, 105–107.

68 Uo., 120.

69 Toldy Ferenc Bajza Józsefnek, Pest, 1822. szeptember 4., in BAJZA és TOLDY, *Levelezése...*, 39.

70 Bajza József, Toldy Ferencnek, Pest, 1829. augusztus 11., in uo., 466.

71 Szenvey József Kisfaludy Károlynak, Maglód, 1828. január 19.

72 Szenvey József Kisfaludy Károlynak, Maglód, 1828. május 18.

Lehetetlen, hogy az Író ott örömmel dolgozzon, a' hol nem láthatja fáradságának fogantját. – Buzdítás nélkül az írói lélek el hidegül – sőt ha el halhat, el is hal. – Legalább bennem már nagy a' készület.⁷³

Kisfaludynak írt 1828. májusi levelében sem derülátó teljesen, noha korábbi csüggedését felváltotta némi reménykedés. Bár örült az ismeretlen műértők megkereséseinek, akik Schiller műveinek további fordítására és kiadására bátorították, tudta, hogy dicséretnél és buzdításnál többre van szükség ahhoz, hogy „egy munka sajtó alá kerüljön”.⁷⁴

Egy literátori barátság

Szenvey József levelei jó példái az Aurora-kör levelezésének, mely ebben az időszakban pusztán másodlagos kommunikációs csatorna volt, az igazi hangsúlyt a személyes kapcsolattartásra helyezték. Szenvey az első levelek tanúsága szerint igyekezett minél többször Pestre látogatni, később azonban valamilyen félreértés történhetett közte és Kisfaludy között. Egy elveszett vagy lappangó Kisfaludy-levelre utalva olvashatjuk Szenvey sorait: „T. Barátom Uram, a' mint levelében ki fejezte magát, némaságomból azt következteti, hogy talán neheztelek.”⁷⁵ A ránk nem maradt levélváltásból rekonstruálhatók bizonyos részletek a megmaradt Szenvey-level alapján, mely szerint egy 1827. júniusi levelében megírta Kisfaludynak, hogy „haszonért nem dolgozok”, amit feltehetőleg az magára vett, s így szükségét érezte, hogy tisztázza, bármilyen sokat is tett az irodalomért, abból aligha van haszna.⁷⁶ Szenvey a fennmaradt levélben ennek az ügynek a tisztázását és elsimítását kísérelte meg, sikerrel, hisz az 1829. évi *Aurorában* nyolc műve is megjelent.

Bár nem alakult ki olyan baráti viszony közte és Kisfaludy közt, mint amilyen Bajzáé vagy Toldyé, hiszen Pesten csak ritkán fordult meg, s így lehetősége sem volt személyes kapcsolatot kialakítani az *Aurora* szerkesztőjével, azonban kedvelt munkatársává vált. Szenvey irodalmi karrierjét is ennek köszönhette, az *Aurorában* megjelent műveivel lett ismert szerző, s irodalomról alkotott elképzeléseire is nagyban hathatott Kisfaludy és köre. Az Aurora-kör tagjaival Kisfaludy halálát követően is tartotta a kapcsolatot, a későbbi *Aurorákban* szintén megjelentek művei (noha arányaiban jóval kevesebb, s olykor több év kihagyással). 1831-ben felvették a Magyar Tudós Társaság tagjai közé, a következő évben pedig Bajzát váltotta a *Jelenkor* melléklapjának, a *Társalkodónak* szerkesztői székében. Szenvey tehát részt vett Kisfaludy örökségének továbbvitelében. Élete hátralévő részében leginkább hírlapírói és szerkesztői tevékenysége volt figyelemre méltó.

73 Szenvey József Kisfaludy Károlynak, Maglód, 1827. február 14.

74 Szenvey József Kisfaludy Károlynak, Maglód, 1828. május 18.

75 Szenvey József Kisfaludy Károlynak, Maglód, 1828. január 19.

76 Uo.

Függelék

Szenvey József levelei Kisfaludy Károlynak V.4713/1244/1-4.

Szenvey József Kisfaludy Károlynak, Vác, 1825. május 23.

PIM Kézirattár, V.4713/1244/1.

Autográf, 2 folio

Vácson Máj. 23^{kán} 1825.

Nagy bizodalmú drága Barátom Uram!

Személyesen kívántam Pesten meg jelenni, de egy mellőzhetetlen foglalatosság meg akaszt szándékomban, 's nincs is reménységem, hogy Juniusnál előbb Barátom Urammal Öszve jöhessek. Mindazonáltal, hogy B. Uramnak becses kívánságát tellyesítem, ím' ezen alkalom által a' jövő évi Aurórához szánt némelly költői darabokat kézhez szolgáltatok; Vegye kedvesen; én örömmel nyújtom azt, a' mi csekély tehetségemből ki tellik; de még inkább fogok örülni, ha valaki jobbat adand. – Adjon az Isten Barátom Uramnak Mecenásokat, kik a' Kiadásban segítsék; ezt tiszta szivből óhajtom; mert mind eddig azon vélekedésben vagyok, hogy a' Mecenás magyar hazánkban olly ritkaság, mint ugorakák között – az Ánisgyümölcs!

Nem szándékom, hogy ezen költői darabokat B. Uram mind bé iktassa az Aurórába, hanem csak a' mennyi B. Uramnak tetszik, 's a' mennyit illy mulattató gyűjteménybe fel venni lehet. – A' *Viszontlátást* ha Barátom Uram sokallná, kérem, rövidítsen ott rajta, a' hol a' dolog' folyamatja meg enged; mert én azt hamar írtam, és a' nélkül, hogy az eredeti Játékdarab kezemnél lett volna. Ha a' Kiadást Rézmetszések fogják diszesíteni, 's B. Uram költségével meg férhetőnek találja, – az ecset a' 20^{dik} lapon egy érzékenyítő vonást vehet. – – –

Schillernek *Messzinai Menyasszony*⁷⁷ Játékából ezt a' Töredéket azért küldöm, hogy olvassa el, 's tegyen őszinte itéletet, ha helyes ě az illy fordítás? A' Jambusok' kaptafájától sok helyen el távoztam, de az azért történt, hogy a' gondolat' helyes ki fejezését a' metrum' nyügének fel ne áldozzam. Így a' fordítás érthető, amúgy erőltetett, 's az olvasónak unalmat okoz. De hogy még így is mesterséges, és nehéz a' fordítás, leg inkább által látja az, ki valaha kötött beszédet így fordított. Ezt a' Játékot folyó beszédben nem magyaráthattam, mert akkor el vesztette volna kellemét⁷⁸, mint Döbrentei Úr által a' német *Vétek' süllye*⁷⁹ Én ezt⁸⁰ a' Játékot azért fordítottam magyarra, mivel *először* – szándékom,

77 Menyasszony<át>

78 volna <minden> kellemét

79 *süllye*. <játék.> Én

80 <s.> [átírva]

Schillernek minden munkáját le fordítani; *másodszor* pedig mivel ez a' Játékdarab Schiller' minden elme szüleményei közül⁸¹ előttem leg kedvesebb. –

Egyébiránt bátorkodom kérni drága Barátom Uramat, hogy ha a' Kassán kijött Magyar Minerva kezénél volna, ne terheltessen nekem azt ezen hajós által egy két napra meg küldeni; én Junius 8^{káig} okvetlenül kézhez szolgáltatom; meg kívánnék esmérkedni ezen új Üstökös csillaggal; – Örömet meg vennénk Mericzay Urral, de belső becsét nem esmérjük, – reám nézve pedig az ára borsos.

Mericzay Úr Barátom Uramnak ezen alkalommal egy levelet küld, ne terheltessen őtet egy két szóval nyugtatni, hogy kézhez jött.

Olvastam Máré Várát, és sínlettem a' Málé' árát!

Minekutánna magamat további szives barátságába ajánlanám, 's minden időben igaz hazafíúi készségemet igérném, vagyok tisztelt drága Barátom Uramnak

köteles szolgálja
Szenvey Józseff mk.

P.S. Junius' közepén minden esetre le jövök Pestre, ekkor szerencsém lesz drága Barátom Urammal többekről értekezni, 's különösen egyről, a' mi Auróráról illeti. – Az olvasóknál most kinn heverő munkáimat is ekkor le hozom.

Szenvey József Kisfaludy Károlynak, Maglód, 1827. február 14.

PIM Kézirattár, V.4713/1244/2.

Autográf, 2 folio.

Maglódon, Febr. 14^{kén} 1827.

Drága Barátom Uram!

Személyesen akartam Pestre jönni, de az alkalmatlan Náthahurút ismét meg lepett, 's így kénytelen vagyok – hogy a' nagyobb testi rosszakat el kerüljem – a' fütött kemence mellett itthon maradni. – Aurórához szánt munkáim a' napokban el készülnek, 's azokat alkalomatva meg küldöm. Kettő közöttük Prósa; a' többi mértékes Rím. – „Egy⁸² Magyar Lángész' kesergő szerelmé-ből közlök hátul egy két versszakaszt. –

Az idei Auróra igen dicséretes tárgyakkal bővelkedik. A' Betegek. – Sziszeki Győzedelem – Csákányi Vérményekző – Homonna' Völgye igen jeles darabok; csak éppen a' Tündér' Völgyet nem tarthatom Vörösmarty Úr munkájának. – Azt is vettem észre a' többek között, hogy az én darabjaimban igen sok a' nyomtatásbéli hiba. p o. a 253. lapon

81 [két szó közötti rész fölé beszúrva]

82 <A> [átírva]

a' végetlen⁸³ helyett *véletlen*.⁸⁴ 258 l. a' feslenek helyett *festenek*. 264. l. a' tele helyett *fele*. 331. l. telkid helyett *lelkid*. 327. l. az: iszapárja helyett *isza-párja*. 338. l. életed által a' helyett *életed' áltadta* 332. l. fogad helyett *fogadd*. S a t. A' négy elsőkülömben is értelmes magyar szavak lévén, senki sem fogja nyomtatásból hibáknak tartani, hanem írói bakoknak. –

Itt meg küldöm drága Barátom Uramnak Schiller Don Karloszából az Első Felvonást Magyarúl. Tessék azt magának meg tartani, nékem le van másodszer is írva. Rajta leszek, hogy a' többi Felvonásokat is le írjam, és meg küldjem számára – meg kérvén⁸⁵ bizodalmasan azon barátsággra, hogy a' fordítás iránt észre vételeit őszintén velem közölni ne terheltesen. – Ez a' fordítás nagy munka volt, ezt meg vallja mind az, a' ki a' magyar nyelvnek fogyatkozásait ismeri. – A' többek között igen nagy baj a' magyar fordítóra nézve, hogy nyelvében fel nem találhatja a *Sir* nevezetet, és így annyiszor kénytelen a' helyes értelem végett a' rangneveket⁸⁶ ismételni. – Az az átkozott *Maga* éppen nem alkalmas – és meg nem fér a' helyes magyar írói izléssel. – A' fordított Don Karloszban kerülnek elő Francia szavak; mivel pedig ezen nyelvben jártas nem vagyok, – azokat talán helytelen értelemben tettem ki. – Ha el tévedtem, kérem, térítsen útra.

Meg ígerte Barátom Uram Pesten⁸⁷ létemben, hogy a' Recenziót a' Messzinai Menyasszony iránt meg fogja küldeni, és hogy még mások is kívánják észre vételeiket közölni – de még egy betűt se vettem kezemhez; pedig már a' fordítást szeretném kezemhez vissza nyerni. – Az nagyon csudálatos, – annyi haszontalan írói tarkaságok jöttek már ki a' sajtó alól, 's lepték meg a' magyar olvasó közönséget – csak én nem boldogúlhatok munkáimmal – pedig távol van tőlem a' haszonnyereség' lelke, és arról is meg vagyok győződve, hogy munkáim sok magyar másolatoknál jobbak. – Örvendeznék, ha bár csak egy kötet láthatná is egyszer a' sajtót. – Nem sokára⁸⁸ ez történik velem, a' mi sokszor az Órával – ha fel nem huzzák,⁸⁹ végre meg áll. Lehetetlen, hogy az Író ott örömmel dolgozzon, a' hol nem láthatja fáradságának foganatját. – Buzdítás nélkül az írói lélek el hidegűl – sőt ha el halhat, el is hal. – Legalább bennem már nagy a' készület.

Kérem, ne terheltesen becses válaszával minél előbb meg örvendeztetni, 's a' *Messzinai Menyasszony* iránt becses Recenzióját meg küldeni. Más értelmes Íróknak észrevételeit is legszívesebb⁹⁰ köszönettel elfogadom. – Egyébbaránt magamat további szives baráti indulatjába ajánlom, 's Válasszát várva vagyok mindenkori készséggel

Drága Barátom Uram[na]k.

igaz szolgája és tisztelője
Szenvey mk.

83 vé<l>getlen [utólag a g-t nagyobbra javítva]

84 vé<g>etlen [a g-t l-re javítja]

85 kervén [emendálva]

86 r<á>ngneveket [az ékezet lehúzza]

87 P<é>sten [az ékezet lehúzza]

88 [sorvégi szóelválasztás jele kihúzza]

89 huzzák <fel>, végre

90 <ko>legszívesebb [átírva]

Egy Magyar Lángész' kesergő szerelme

Nyugszik a' nap, estve lészen
A' ki fáradt föld felett!
Vérben áll az Ég egészen;
Mit jelent ez? – Nagy szelet!
Ifjúságom' bájegére
Igy huzódik éjború,
Életem' virágtövére
Igy tör egy vad háború.

–

Gyermekélet, jöszte vissza!
Jöszte vissza játszi kor!
Itt fanyar leved' nem issza
Senki még óh Cyprisor!
Éltem itt, mint könnyü bárka
Úszott a' kedv' tengerén,
'S mint gyepenn egy kis gunárka –
Olly vigan futostam én!

–

Ott a' boldog ősterembe⁹¹
Csend övedzett 's nyúgalom,
Nem zajongott itt fülembé
Más, – csupán – egy szélmalom!
Víg valék itt – víg szünetlen –
Köny szemembe egy se szállt,
Csak ha Erzsók a' kegyetlen
Dajka néha meg cibált.

–

Nem busított semmi Óra,
Szívem el nem ijedett –
Csak csupán e' szörnyü szóra:
Vedd elő a könyvedet.”
Némaság – szó maggal hintett
Szájamat nem fogta el,
Csak ha Kántorunk így intett:
Mondd a' leczkét Lajcsi fel!”

–

Bennem ott egy vész se költé
Még fel a' jaj' hangjait –
Csak ha nemzöm' szíjja tölté
Rajtam *Ütlele*-dolgait;

91 ősterembe<n>

Ottan egy lélek se hallá,
Hogy kinomban bömbölök,
Csak ha nemzóm ezt rivallá:
Lyukba kotródj gaz kölyök!”

–

Mint a' Vércse a' toronyban –
Légben a' szép ifju sas,
A' malacz a' cservadonban,
Ház körül a' kis kakas;
Mint pacsirta a sövényen,
Ürge a' zöld réteken,
Házi légy a' sült lepényen,
'S gólya a tószéleken:

–

Olly szabad kényemre éltem
Játszi gyermek-napjaim S a t.

–

NB. Az egész 42. versszakaszból áll – és minél tovább, annál nevetségesebb – Az idő nem engedi, hogy itt le írjam.⁹²

Liptay Fiskális Úrnak Pesti szállása a' Barátok templomához szolgáló Kis Oskola utzában Kaschk házában van az első emeletben. – Az ő Adjunctussa többnyire otthon szokott reggel lenni. – Nekem szóló levelét e' házba tessék szoltáltatni⁹³ – Ha az adjunctus nincs otthon, által veszi a' Házmester. – Minden héten kétszer van alkalmatosság Pestről Maglódra.

Kérem, ha meg van, ne terheltesen az 1827^{ki} Januariusi Kötetjét a' Tudományos Gyűjteménynek meg küldeni egy csekély időre.

92 [a lap alján] Vert[itur]. Jelentése: Megfordítatik.

93 tessék <ált> szoltáltatni

Szenvey József Kisfaludy Károlynak, Maglód, 1828. január 19.⁹⁴

PIM Kézirattár, V.4713/1244/3.

Autográf, 1 folio [+2 folio melléklet].

Tisztelt Nagy érdemű Kisfaludy Úr!
Drága Barátom Uram!

Az 1828^{iki} Aurórárt kezemhez vettem, és szíves rólam való meg emlékezéséért fogadja hálás baráti köszönetemet valamint ezen Új Évnek kezdetén Őszinte szívből folyó szerencsekívánatom! Az Aurórárt végig olvasván, foglalatja nem csak meg tetszett, de el is ragadott, és hízkelés nélkül valom, hogy az olvasás közben Melankoliámnak feketé felhői néhány órákra el oszlottak, és lelkem fel derült – A' „*Messze keresett és közel talált – a' kénytelen jószívűség – Aladár – Hűség próbája* igen szép, gyönyörködtető prózák – Úgy nem külömben a' *Pipadal, – Alkonyi dal – Epedés – Az el hagyott – Szemere – Dal a' Vidékhez – Aradi Gyűlés – Keves tájamhoz*⁹⁵ – Eger – mindannyi felséges költői virágok. Izlésemmel mindazonáltal meg nem eggyezhet a' *Dies irae* fordítás (Makáryé jobb volt) – Kazinczynak, (kinek az Aurórában való meg jelenését rendkívül csudálom) becsmérlem az *Izéhez*, és ismét a' *Muzához* irt ízéjét – *A szép Juhászné* – ítéletem szerint sérti a' finomabb szemérmességét. – – –

T. Barátom Uram, a' mint levelében ki fejezte magát, némaságomból azt következteti, hogy talán neheztelek. – Isten őrizzen! Nékem életemnek egy fő törvénye, minden emberrel nyugodalmas egységben élni. – Halgatásomnak' oka egyedül az, mivel nem volt mit írnom, – de leg inkább, mivel az én meg öröklött természeti komorságom az egyedülvalóság körébe szorít, 's a' levelezésekre ritkán enged egy kis kedvet – Valóban – én igen érzem, hogy földi életemből kevés napok vannak hátra. – Én tehát nem csak hogy nem neheztelek, de még inkább kérem merem T. Barátomat, hogy ha valami képpen Juniusi levelemben meg bántottam, – bocsásson meg! Minden emberben uralkodik bizonyos gyarlóság. – Az nagyon fáj, hogy T. Barátom Uram azon kifejezésemet, hogy t. i. haszonért nem dolgozok, magára irányzott szófullánknak vette – Én ezt egyenes értelemben magamról mondtam. Hogy T. Barátom Uramnak bármi példás litteratori szorgalmatossága után⁹⁶ is csekély haszna és jutalma van, arról meg vagyok győződve⁹⁷, – és hogy ezen gondolkodásom módja igaz, valamint az is, hogy T. Barátom Uramat őszintén tiszteltem, litteratori érdemeit becsülöm, meg győződhet ezen ide mellékelt két levélcópiákból, mellyeket már régen el akartam küldeni. Közlöm azokat, a' mennyire az 1827^{ki} Aurórárt, és T. Barátom Uramat érdeklik.

Itt küldök az 1829^{ki} Aurórához egy címlapot, ha tetszése szerént van, küldje vissza, akkor finomabb vonásokkal ki fogom dolgozni, ez csak egy – két órai dúrva munka.

94 A levelet Darnay Kálmán is kiadta mellékletével együtt 1894-ben: „A Darnay-muzeum levelesládájából”, kiad. DARNAY Kálmán, *Az Újság*, 1894. december 25., 19–20.

95 *Gyűlés – <Szemere> – Kedves*

96 utan [emendálva]

97 <m> [átírva]

Bizonyos Toldy Ferencznek (álnévnek gondolom) levelét vettem, melyre itt küldöm a' feleletet azon szives kéréssel, hogy T. Barátom Uram ne terheltesse azt kezéhez juttatni. – Kér engem, vagy is inkább fel szállít, hogy munkájában osztandó költői dicsőségből sietnék részt venni, és küldenék néki munkáim közül néhány – itéletem szerént leg jelesebb darabokat. – Ezt most meg nem tehetem, mert el vagyok más nyomosabb dolgokkal foglalva, és reménylem, már késő is – munkáim többnyire tisztázatlanok, kívülem más nem olvashatja. – Itt el küldöm Barátom Uramnak a' Messzinai Menyasszonyt, és a' Haramiák' első Felvonását, mellyektől meg vállhatok. Tessék azokat vagy magának meg tartani, vagy pedig Toldynak által adni. – Mit itél a' Haramják' fordításáról? – Ha meg volnának⁹⁸ B. Uramnak Schedel' Haramjai – könyörgöm, tessék ezen munkát néhány napokra⁹⁹ nekem meg küldeni, néhány medikus mesterszók fordítsanak a' németben elő, mellyeket nem tudok helyesen magyarázni. Talán ott jól vannak ki téve, a' fordító orvosi tudományt gyakolró lévén. –

A' jövő Aurórához bővebb munkákat küldök – Barátságos feleletét várván – 'S magamat további szives hajlandóságába ajánlván, vagyok

Maglódon. Jan. 19^{kén} 1828.

őszintén tisztelő barátja
Szenvey mk.

[Melléklet:]

Ismeretlen Szenvey Józsefhez, Esztergom, 1827. március 25.

Szenvey József Ismeretlenhez, Maglód, 1827. április 2.

[Szenvey József, *Egy Barátom hozzám írt Levele*]

PIM Kézirattár, V. 4713/1243

Szenvey József autográf másolatai, 2 folio

Egy Barátom hozzám írt Levele.

Esztergom. Mart. 25^{kén} 1827. – – Olvastam az 1827^{ki} Aurórákat, de fájdalom! vajmi kevés meg elégedésemre. Úgy találom, hogy ezen esztendei leg silányabb minden eddig kijött Aurórák között. – – Mit akar Vörösmarty az ó *Tündér Völgyével?* – Valóban ez olyan darab, mellyet magok a' falusi Notariusok is gúnyolva ki mosolygának. – Semmi eredeti Szépség benne, semmi kedveltető vonás, mindenütt gondolatbéli Szegénység, az Egész¹⁰⁰ egy valóságos Chaosz; e' mellett a' mérték nélkül való izetlen Rhythmusz. Nem tiszser kedvesebb szökésű a' Peleskei Notarius?; És íme ez a' darab majd ¼ részét teszi az idei Auróra' testének. – – És lehet e' egy idétlenebb születű dalt képzelni a' *Bácskai dalnál?* – A' *Betegekben* is úgy látszik, hogy nagy a' betegség. Bajjának éneke a' *Fellegekhez*

98 volnánk [az „a” a szó vége fölé beszúrva]

99 néhány <k>napokra [átírva]

100 Egész<et>

igen nyomorúlt Ariával büszkélkedik. – *Elte* egy igen rideg hősi költemény. A' *Világi dolgok' forgandósága* alatt nem kedvem szerént olvastam a' Szenvey nevet. – Valóban senkinek sincs már ez az Almanach izlésére, mindenik sajnálja a' pénzt, mellyet kiadott érette. Nincs már Kisfaludy Sándornak, Kovacsóczynak, Makárynak, Döbrenteinek, Szent Miklósinak, Töröknek, Báránynak 's más jeles Költőinknek elmés, mulattató darabjaik benne. – Makáry nékem azt írta, hogy Kisfaludy Úrnak több darabokat nem küld, mivel kedvesebb darabjait az Aurórába fel nem vette. – Vissza óhajtják a' Zsebkönyvet, és már találkozott egy valaki a' Ki Hébet ki fogja adni, ekkor Auróranak requiemet mondunk, melly már senkit sem gyönyörködtet. *Uránia* is hatalmas csapást fog Aurórára tenni; reményem, Barátom is lesz ezen új Csillag' Nemzőinek egyyike. – –

Nékem már vagy nyolcz darab munkám hever tisztázatlanul asztalomon, nem lévén többé kedvem fáradozni, mivel semmi hasznot sem látok körülötte. – – – – –

Felelet.

Maglódon. Aprilis 2^{kán} 1827. – – Levelének folyamatjában említi az Úr, hogy az 1827^{ki} Aurorát olvasta, 's itt egyszersmind Vörösmartynak *Tündér Völgye* ellen meg lehetősemennyiséggel ki kél. Hogy ez a' darab kellemesebb lehetne, az bizonyos, leg alább köntösére nézve; de a' tárgynak ízetlen Rhythmusza korán sem arra mutat, mintha a' különben szép Ideát nemesebb formába önteni a' Szerző nem lett volna képes; Ő Gyöngyösit akarta utánozni, 's elfelejté, hogy azon régi költőnknek avúlt izlésén a' jelenvaló magyar század (leg alább némelly írókra és olvasókra nézve) túl emelkedett. De úgy szokott történni; a' derék Kertésznek száz jeles virágai mellett hidegen mennek el az irígy kertészek, 's egy szerencsétlen termetű növényért csúfosan ki kaczagják. – Cserhalomhoz, vagy Zalán' futásához hasonlólt kevés magyarok teremtenek. – Azt írja továbbá az Úr, hogy az idei Auróra senkinek sincs izlésére. Ezt a' közvetlen állítást merésznek találok. Az olvasó közönségnek igen csekélynek kell lenni, ha az Úr annak öszves ítéletét (Esztergomban!) ki merítette. – Ha azt írta volna az Úr, hogy kevésnek van izlésére, már ezt nem csak meg engedtem, de el is hittem volna. Azonban az az egyenes lelkű magyar olvasó, ki már azelőtt is a' Nemzeti könyveket forgatni szerette, 's a' honnyi nyelv¹⁰¹ csinosodása' lelkével koronként elő ment – a' ki az Ortho- vagy Neologusok', Ortho- vagy Heterodoxusok' felekezetéhez éretlen kevélységgel nem ragaszkodik, hanem minden belföldi elmemívekben az értelmes Szépet és jót becsülni, és mint Nemzeti nyelvének mezején termett virágokat érzet tehetséggel fogadni képes: az bizonyosan (mert meg vagyok győződve) az idei Auróranak sem tagadja meg érdemét, 's a' pénzt nem sajnálja, mellyet ki adott érette.

Midőn pedig Aurorát védelmezem, korán se vélje az Úr, hogy én, mint munkásinak egyyike – pro aris et focis¹⁰² beszélek. Az én darabjaim csak, holmi töredék ideák, 's ezen hazai Zsebkönyvnek becsét rendkívül se nem emelhetik, se nem alázhatják, sőt, hogy

101 [beszúrva a sor fölé]

102 „az oltárért és tűzhelyért” (latin), Cicero *De natura deorum* című művéből származó szólás; jelentése itt 'saját munkáit és társait védve'.

az igazat meg valljam, némellyek azok közül magamnak sem igen tetszenek. De vannak benne sok más darabok, mellyek a' köz dicséretre méltók; így a' „Sziszeki Győzedelem”¹⁰³ a jó ízlésű olvasók előtt különös kedvességet talált. „A' Csákányi Vérményekző” rövid de felette szép regge. – „A Víg játék” édesen mulattat a' játszi fordulatokkal. „A' Betegek” egy elmés¹⁰⁴ vonás az emberi életből, 's csak a' beteg olvasó nem elégszik meg vele. „Tollagi Jónás” unalmat nem szerezhet. „Homonna' Völgye” egy gyönyörű ideális termet, és ha a' magyar olvasónak nem tetszik, csak az az oka, mivel az Író fentebb érzett, mint sem az olvasónak szíve azt fel foghatná; és ha az Úrnak is izlése ellen van, akkor ragadhatatlan, hogy az Úr nagy¹⁰⁵ Prosaista, de kiseded Poeta! –

Hogy Kovacsóczy, Thewrewk, Makáry, Döbrentei, Sz.Miklósi, Bárány, 's más Költőink miért maradtak ki munkáikkal az Aurórából arról bizonyosat mondani nem tudok; véleményem szerint a' hibát az imént nevezett írókban kell keresni; némellyek talán Aurórához való botor idegenségből némultak el, mások pedig tán olly darabokat küldöttek, mellyek ha az Almanachba fel vétettek volna, hihetően belső becséből még többet vettett, Kisfaludy Úr, ki kétség kívül könyvének szerencsés keletet óhajt, a' célirányos jelesebb munkákat félre nem veti. A' Kiadó Úr nem csak tudományos igyekezetével, hanem (a' mi eléggé sajnós) Önpénzbéli értékével is áldozatot tön a' Hazának; mert még egy esztendő sem volt reá nézve olly kedvező, hogy az Aurórára fordított költségét bé szerezhette volna; és valóban, ha nem volnának e' munkára nézve tehetős baráti; és nemes szívű pártfogói, Aurórárt régen el halva látnánk. Én csak azt csudálom, hogy a' Kiadó Úr még ki nem kopott ezen hosszú nemes türedelemből.

Makáryt, kit különben becsülök, nem igen nemesíti, az a' hazafiúságtól idegen kinyilatkoztatása, hogy Kisfaludy Úrnak több darabokat nem küld, mivel kedvesebb darabjait az Aurórába fel nem vette. Az író mindenkor édes atya az ő munkáinak, mellyeket még akkor is éptermetűeknek, és szeretetre méltóknak talál, midőn azokat más értelmesek, (kik természet szerint az Irónak sem rokonjai, sem részre hajló barátjai) némelly részben törpéknek és idétlen születésűeknek ismerik; 's bár mint sajnálom Makárynak Aurórától való el szakadását, csak ugyan azt lehetne mondani, hogy egy Fecske még nem teszi a' tavaszt. Ha Hébe feltámad, örvendek, 's még inkább, ha kellőbb alakban; – mert eddig, bár mint hizelkedjünk Hébének, meg kell vallanunk, hogy sokkal erőtlenebb volt annak szele, hogy sem Aurórárt izmosabb talpkövén megdönthette volna. – A' jövő meg mutatja. De ha csak ugyan egyszer Auróra a' magyarnak a' Nemzeti Literaturától való idegensége miatt el enyészik, azt minden bizonynyal vissza fogják óhajtani – mert a' Világ mindenkor igazságosabb volt a' halálnak árnyékában szendergő, mint az élet' sugarinál vergődő dolgok' érdeméhez. – Urániának a' mint hallom, szerkesztője Kovacsóczy – Ismérjük a' képfaragót, 's így képzelhetjük a' születendő mívet is; én kívánok néki értelmesebb legényeket, mint a' kik Aspásiáját alkotni segítették. –

103 Sziszeki Győzedelem” [emendálva]

104 egy <ede> elmés

105 nagy<o>

Még azt is értem az Úr' leveléből, hogy már vagy nyolcz darab munkája hever tisztázatlanul asztalán, kedve nem lévén többé fáradozni, mivel semmi hasznot sem lát körülötte. Édes lelkem! a' ki haszonért dolgozik, az rútúl megcsalatkozott. Kevés Litterator (Hazánkban egy sem!) tett még eddig pávapelyhes vánkosra szert. Bizvást dolgozzon az Úr, és valamíg olly világi állapotra nem verekedik, melly gátolhatná, dolgozzon folyvást. Ezáltal mind jobban beleokúl a' Poesis' természetébe – Ideái nemesednek – korábbi elmealkotmányin sokszor pirúl – némellyeket egészen el vet – némellyeken igen sokat talán szerencsésen javít, – 's végre örömmel el isméri, hogy micsoda jó volt az önnhitt, idegen műveket fennyen róstáló, 's költői érdemre idő előtt sovárgó ifjúnak – nem hirtelenkedni. És meg lehet, hogy nemesebb izlést szerezvén – végre annak is, a' mi most izlésére nincs (Antipathia nélkül) becsét el isméri. –

Tapasztalásom után szollok! – – – – –

Szenvey

[A lap alján fejjel lefelé írva és áthúzva: „Esztergom”.]

Szenvey József Kisfaludy Károlynak, Maglód, 1828. május 18.

PIM Kézirattár, V.4713/1244/4.

Autográf, 2 folio.

Maglódon Május 18^{kán} 1828.

Igen tisztelt drága Barátom Uram!

A' múlt napokban tértem csak haza Honth Vármegyéből, ezen kültájakon való mulatozás lelkem' komorságát csekély időre el oszlatta, és most kedvet érzek magamban újra a' litteratori munkássághoz. – Májusnak végén okvetlenül Pestre jövök, és ekkor az Aurórához való darabokat meg hozom. – Olvastam egyszersmind a' Kassai Minervának idei első kötetjét, és abban Messzinai Hölgyemből – Schédel Úr által közölt, két sikeresen választott jelenéseket, – ezen nemes barátságért a' Közlő Úrnak nagy irói és hazafiúi köszönettel tartozom; – bár csak olly szives lenne, 's a' második Kötetbe Don Karloszból és Stuártból is szolgáltatna néhány jelenéseket. – Két magyar Urak, 'kik a' Minervában a' közölt jelenéseket olvasták, de kiket személyesen nem ismerek, levelökkel meg örvendeztetek, és buzdítottak Schiller' fordításainak minél előbbi ki adására – Mindazonáltal a' Czelhoz való segítség mindekkorig csak buzdításból áll, az pedig még nem elegendő arra, hogy egy munka sajtó alá kerüljön – azonban csak ennyi is meg vigasztal, mert látom, hogy hazánkban is vannak – bár nem nagy számmal – ollyan nemesebb lelkek, kik a' jónak és szépnek kedvellői! –

Itt egyszersmind bátorkodom Tisztelt Barátom Uramat bizodalmasan meg kérni, ne terheltessen a' Poezis Kézi könyvének második Kötetjét, mellyet Aprilis' végével nékem meg küldeni ígért – ha már kész nékem által szolgáltatni – Az első Kötetet nagy meg elé-

gedéssel olvastam, 's a másodikhoz szintúgy magamban az újságnak nagy ingerét érzem. – Ezek után minden jókat kívánok, 's vagyok további szives hajlandóságába ajánlott

igaz tisztelő barátja
Szenvey mk.

[Címzés. Vörös pecsét.]

Spectabili Perillustri ac Erudito D[o]m[ino] Carolo Kisfaludy de Kisfalud, Cons[iliario] I[n]clytorum] Co[m]it[at]uum T[ab]ulae Judic[ia]e Adessori etc. etc. Domino mihi singulariter colendissimo.¹⁰⁶

Pestini

106 Nemes és igen jeles, nagyműveltségű Kisfaludi Kisfaludy Károlynak, tekintetes vármegyék tanácsnokának, a királyi tábla ítélőbírójának stb. stb., számomra igen tisztelt Úrnak. (A latin szöveg átírásában való segítségéért és a fordításért hálás köszönettel tartozom Vitekné Balogh Piroskának.)